

STENLARS

• Ved Gunnar Poulsen.

Det er ikke saa faa Henvendelser, der mellem Aar og Dag rettes til Graveren paa Kirkegaarden i Kalundborg om, hvor Stenlars's Grav eller i hvert Fald hans Gravsten ligger. Graven er nu sløjfet og Stenen fjernet; — men havde man for faa Aar siden spurgt et stedkendt Barn derom, vilde det med Lethed have kunnet besvare Spørgsmaalet efter først med barnlig, stille Undren at have set paa Spørgeren, som vilde det sige: »Er du alene fremmed her i Byen, siden du ikke véd, hvor Stenlars ligger begravet?« — Man vilde saa blive ført lidt frem ad den store Midterallé og til venstre have set en lille beskeden Plet Jord, hvor en ganske almindelig Natursten af mindre Format var rejst paa en liggende, og i den ru Flade var der ristet med kursive Bogstaver: »Sten-Lars«.

Intet andet! — Jo, saa laa der som Regel et Par smaa Buketter af Blomster fra Mark og Grøft ved Raklevvejen og dertil en af Barnehænder sirligt og omhyggeligt flettet Krans af »Surbrød«¹⁾ fra Gisseløre.

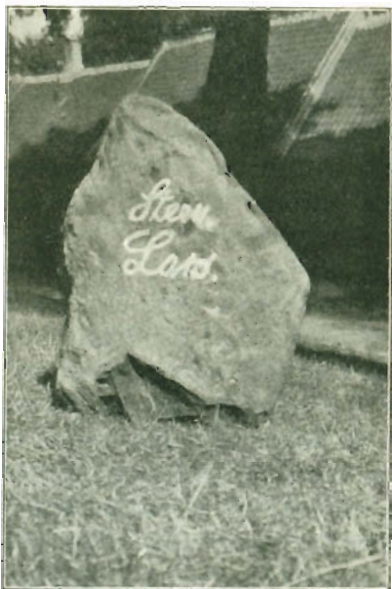
Hvor underligt! — Hvor ganske modsat ældres Dom over dette Vrag, dette gamle »Svin« — en almindelig Ytring, i det højeste ledsaget af et Skuldertræk, der maa ske er et Rudiment af menneskelig Medfølelse; hvor ganske anderledes den barnlige, medynksfulde Værnen om det fattige Minde over en gammel ensom, et Udsbud af Verden, en, ingen havde holdt af, men som nu i Døden

¹⁾ Engelskræs (armeria vulgaris).

fik Bod for Savnet af menneskekærlig Forstaaelse og Tilgivelse, saadan som netop det umiddelbare medlidende Barnehjerte kan det. —

De Mennesker, som i vore Dage spørger om Stenlars, er sikkert drevet af den samme undrende Følelse, som hans Samtid var besjælet af, over for det mærkværdige og ret enestaaende Eneboerliv i en Jordhule ved Vejen til »Rakløv«, som det dengang hed. Det vakte da ogsaa Opmærksomhed ud over Egnen, og endnu mens Stenlars levede, fik han sin »Biografi«, skrevet af Preben Hoskiær, Søn af Sognepræsten i Kalundborg, og trykt i Illustreret Tidende af 18. Juni 1865, forsynet med Tegning efter Fotografi¹⁾; ifølge denne Beskrivelse havde Stenlars's Liv formet sig paa følgende Maade:

Hans egentlige Navn var Lars Christensen, født 1800 i Skamstrup ved Mørkøv²⁾ som Søn af en velhavende Gaardejer, som desuden havde 10 Børn. Indtil sit nittende Aar var Lars hjemme paa Gaarden, kom saa en Tid ud at tjene, indtil han skulde være Soldat. Efter udtjent

Stenlars' Gravsten. Stenen staar nu blandt andre kasserede paa et afsides Sted; den blev rejst paa hans Grav ikke lang Tid efter hans Død.

(Forf. fot.)

¹⁾ Artiklen findes i det store og hele genfortalt under Mærket: »Kalundborg-Pennen« i »Tidens Kvinder«, 26. Juni 1924, hvoraf en Del igen er optaget i »Kalundborg Folkeblad« af samme Dato.

²⁾ Preben Hoskiær skriver: mellem Kalundborg og Sorø; dette er, saavidt vides, urigtigt.

Værnepligt i første Linieregiment vendte han tilbage til Hjemmet og tjente baade hos Faderen og hos andre i Sognet. I denne Tid var det, han lagde sig efter Arbejdet med Sten, som han med Flid og Dygtighed ud over det almindelige udgravede, løste, kløvede, sprængte og satte i Hegn, og snart gik denne energiske og ivrige »Stenmand« under Øgenavne som »Stenbider«, »Lars Sten«, men mest »Stenlars« — et Navn, hvorunder han bevarede sit Ry og Rygte Resten af Livet. Om Vinteren lærte Lars sig at flette Kurve, hvilket senere kom ham til Gavn som et lille Middel til Livets Ophold under de strengere og mere primitive Kaar.

Dengang var han mellem de tredive og fyrre Aar, og nu kommer »en Periode af hans Liv, over hvilken der svæver en mythisk Dunkelhed, og hvori hans Forandring til Huleboer ligger.« Lars selv fortæller, at han efter Faderens Død for sin Fædreearv købte et Stykke Jord mellem Kalundborg og Raklev og begyndte der at bygge sig et Hus; men han naaede kun at faa Kælderen færdig, da Pengene slap op, og Lars tog saa Bolig i den. Imod denne Forklaring har man med god Grund indvendt, at det er saare usandsynligt, at han med saa faa Penge skulde have paabegyndt et Byggeforetagende, der ikke rakte længere, og hvori en alt for liden Beregning var anvendt. Og »derfor har ogsaa Sagnet gydt et ganske anderledes romantisk Skær over Gaardmandssønnen Lars Christensens Reduktion til Troglodyten¹⁾ Stenlars«. I fyrretyve Aars Alderen, da Lars begyndte at forstaa, at

»Kærlighed er det fejreste Træ i Skoven«, friede han til en Gaardmandsdatter i Raklev og fik Ja. Han begyndte da at bygge paa det fælles Bo, men da Kælderen var gjort færdig, var Kærligheden fra Pigens Side ogsaa forbi, og den trøstesløse Lars slog sig derfor til Ro i Kælderen og vilde ikke bygge mere. — I hvert Tilfælde her blev han til sin Død og havde da i 27 Aar op-

¹⁾ Betegnelse for Oldtidens Huleboere.

holdt sig i denne saa kendte Hule. Et Aars Tid i Forvejen var han saa uheldig ved et Fald at brække det ene Ben, en Dag, da han — som saa ofte — havde faaet for mange »Pægle«, og blev meget imod sin Vilje indlagt paa Fattighuset i Kalundborg. Saa snart Bruddet var nogenlunde lægt, humpede Lars videre paa Krykker, men Helbredet havde lidt for meget under »den lange Faste« paa Sygelejet, og snart maatte han igen ud af Hulen for at tage tvungent Ophold paa Fattighuset, hvor han saa laa, til han døde, Torsdag Aften den 7. Marts 1867¹⁾, og blev som ovenfor nævnt, begravet paa Kalundborg Kirkegaard.

Det er naturligt ved sit Ophold i Jordhulen ved Rakevej og ved sin Færden rundt om i Sognet og ind til Byen, Stenlars er blevet saa bekendt som Særling indtil den Dag i Dag. Det Liv, han førte, vakte almindelig Opmærksomhed og mest Afsky; ej heller var de Omgivelser, hvorunder han levede, indbydende, men grænsede til det umenneskelige, saa at Folk ofte ligefrem gik en hel Omvej for ikke at møde ham paa Vejen, eller de skyndte sig i hvert Fald forbi Hullet til Hulen²⁾; dennes Tag var dækket med Tang; til andre Tider desuden af saa megen Jord, at der kunde gro Kartofler, som han som saa megen anden Føde formodentlig nød raa³⁾; men at Loftet var skørt, herom fortæller et nulevende Øjenvidne, at en Ko, som engang var kommet Hulen for nær, traadte igennem og faldt med Taget ned til stakkels Lars; naar saadant hændte, kan det nok ske, at han »rasede og regerede lig en fangen Kyklop, som da ikke var god at møde«⁴⁾. Selve Indgangen dannedes af en gammel, brøstfældig Dør, og gennem en lav og smal Aabning trængte man sig ind eller ned i det sorte ildelugtende Rum, knap halvtredie Alen høj; kun en lille Aabning i Taget, hvilken dog lige saa tit

¹⁾ Om hans Sygdom og Død beretter »Kallundborg Avis«, 9. Marts 1867.

²⁾ Troels Lund: Mit Liv, 1924, S. 183.

³⁾ Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet, 1909, S. 157.

⁴⁾ Henriette Lund: Erindringer.

var tilstoppet med en Halmvisk, tillod et sparsomt Bundt Lysstraaler at trænge ind og bryde Mørket. Paa nogle Pæle var der anbragt en Briks, hvor Halm erstattede Sengetøj, og man fortæller, at den Sten, som har staaet paa hans Grav, oprindelig tjente som Hovedgærde, idet en Sæk var lagt over; at den i det mindste har været i umiddelbar Nærhed af Stenlars's Bolig, er højst sandsynligt, saa meget mere, som lignende Sten uden for Hulen dannede hans Køkken og Ildsted.

Hvad Stenlars fortærede, er vel nok det, man i Samtid og Nutid mest har opholdt sig ved og talt om, thi det var, baade hvad Kvalitet og Kvantitet angaar, det mest mærkværdige og det mindst appetitlige ved hans Levevis. Rotter, Mus og raa Fisk er den hyppigt omtalte Menu, Lars satte til Livs; adskillige har set ham fortære levende Fisk, f. Eks. Aal, hvis Hale daskede ham om Munden; spurgte man ham da, om det ikke var en kold Mad, svarede han: »Undertiden spiser jeg Rejer til, det kradser«¹⁾. Kødspiser fandt han blandt det, Slagterne havde kastet ud, saasom Kolunger, Lammeben og al Slags raat Kød, ja, han forsmaaede ikke at opgrave døde Heste, hvoraf han, naar han fik Spor paa en saadan, havde »Levemaade« for mange Tider²⁾. Denne nærmest dyriske Levevis, der fjerner Stenlars saa langt fra Renlighed og Kostforagt som vel muligt, vakte, som sagt, Samtidens almindelige Afsky og Væmmelse, men naar Preben Hoskiær paa Grund heraf i Forbindelse med Lars's Harmen over Verdens store Utérighed og Daarlighed erklærede: »Stenlars er Philosoph og bekjender sig til Antisthenes's og Diogenes's berømte Skole — den cyniske«, saa tager han denne Original aabenbart højtidelig paa en Maade, der nærmer sig til det komiske. Derimod er det sandsynligt nok, at han i godt Humør kunde give tørre og træffende Svar paa de mange Spørgsmaal, der rettedes til ham af dem, som besøgte ham.

¹⁾ Troels Lund: Mit Liv.

²⁾ Kallundborg Avis, 9. Marts 1864.

Det var mest Folk fra Kalundborg, ofte med deres Gæster, som skulde ud og hilse paa den navnkundige Fremtoning. En Tilnærmelse til almindelig, menneskelig Levevis, som ellers var ham en Modbydelighed, kom i Stand ved, at Folk tit tog noget Mad med til ham. Var Lars ikke uden for Hulen, kaldte man ham frem eller slog et Par Knald med Pисken, dersom man var kørende; naar man atter forlod ham, fik han gerne stukket en Skilling i Haanden, skønt det ikke var ham til Gavn. »Herregud, Maden skal jo hjælpes ned«, mente Lars med en vis Ret i Betragtning af det, han fortærede, men alt, hvad han tjente, gik desværre til Brændevin, som dengang ikke kostede mere, end hvad Citronvand nu gør, — og denne Last forblev da ogsaa hans Livs Ulykke og hans Død.

Han udførte ikke saa sjældent forskelligt Stenarbejde hos Bønderne i Rakelev, ligesom han ogsaa tjente lidt ved de Kurvearbejder, han med Dygtighed havde siddet og flettet, og som saa solgtes inde i Kalundborg.

Her fandt han hos Slagterne ogsaa sit Kød, hvoraf

Man fortæller, at Stenlars engang blev lokket op til Malermester Timm, Møllestræde, Kalundborg, for at overbringe denne et Brev; Timm bad ham hvile sig lidt, mens han læste Brevet, og saaledes fremkom dette vellykkede Fotografi. (Findes paa Museerne i Kalb. og Holb.)

han fik noget varmet eller halvstegt hos en Bagermester Borgen paa Torvet. Men ellers gjaldt hans Besøg i Købstaden altid Høkeren paa den anden Side af Torvet, Mads Christensen, kaldet »Mads Dragon«, hvis Ejendom laa, hvor nu den røde Forskolebygning ligger. Naar Stenlars »vederkvæget« drog fra sin Stamcafé, ofte efterfulgt og omgivet af en Flok raabende og hujende Børn, var han i den foragtede og berygtede Tilstand, hvori Menigmand mest har set ham. Forfærdelig saa han ud: Haar og Skæg voksede i indfiltrede Tjavser uhindret og uoplejet, snavset og ildelugtende var han, omkring den skidne og lasede Jakke et almindeligt Stykke Reb, paa Hovedet en gammel Kabus og i Haanden en forsvarlig Knortekæp, hvormed han i ondt Lune truede den drilvorne Flok, og over Skulderen en Sæk, hvori hans Dunk med Brændevin, Kødets og forskelligt andet laa.

Det var desværre ogsaa en ikke sjælden Tilstand, Stenlars fandtes i, saa man hørte ham brumme og smaa snakke inde i Hulen, naar man gik forbi, og dette kastede et Skær af Uhygge over denne Eremit; det er vanskeligt at afgøre, hvem der var mest menneskesky: den forbi-passerende, der hastede af Sted, idet han eller hun med Rædsel skottede til Huleindgangen ved Vejgrøften — eller Stenlars; nok er det — Stedet, hvor han holdt til, glemtes ikke og heller ikke, hvad man af Sagn og sære Rygter knyttede dertil. Sandt er imidlertid, at Lars under alle Forhold var uadskillelig fra sit elskede Hi; thi ogsaa om Vinteren huserede han her, ja, da var han netop allermest hjemme; en særlig streng Vinter, da det havde sneet stærkt, og hans Jordhule — som sædvanlig om Vinteren — var føget til, fandt man det klogest at bringe Lars ind paa Fattiggaarden i Byen, og derfor formelig gravede man ham ud af Hulen; men efter at have tilbragt den første Nat i Byen stak Stenlars af næste Dag og flygtede tilbage, idet han sagde, at nok havde han ligget baade med Træsko og Bukser paa, men han havde dog aldrig frosset

saaledes ude i sin Hule! Og siden da kunde man aldrig bevæge ham til at forlade den.

Mange Aar er nu gaaet, siden Stenlars's Død, men Fortællingerne om denne sære Eneboer gaar endnu fra Mund til Mund blandt Folk paa Kalundborgegnen — Fortællinger, hvori Træk baade fra Romantikens og fra den graa og barske Virkeligheds Verden indgaar som Momenter, netop som Tilfældet er med de Minder og Indtryk, et ensomt og underligt Menneske har givet Folket i Eje.

Omtrent paa det Sted, hvor Hulen har ligget, rejste i 1920 Stedets daværende Ejer, Gartner Larsen, Kalundborg, denne smukke Sten, som ligger ud imod Vejen paa Toppen af Hestehavebakken.

Eget Fotografi.